

Vlaams
Parlement

ingediend op **1423** (2017-2018) – Nr. 1
20 december 2017 (2017-2018)

Voorstel van resolutie

van Tine Soens, Katia Segers en Güler Turan

betreffende de recente ontwikkelingen in Polen
en de verdediging van de Europese
waarden en fundamenteën,
in het bijzonder van de rechtsstaat
met zijn scheiding der machten

TOELICHTING

Algemeen

Polen speelde op het einde van de Koude Oorlog een sleutelrol in de omslag van een communistisch bewind naar democratische rechtsstaten in Centraal- en Oost-Europa. Tegen de verwachting van de communisten in won de oppositie van de vakbeweging Solidarność, geleid door Lech Wałęsa, op 4 juni 1989 de eerste vrije verkiezingen met een ruime overmacht. Die belangrijke overwinning bracht een enorm sneeuwbaaleffect teweeg. 1989 werd dan ook het jaar van totale omwenteling in Centraal- en Oost-Europa, met als symbolisch hoogtepunt de val van de Berlijnse muur op 9 november. Polen werd een democratische republiek en het land kreeg een democratische grondwet. In 1990 werd Lech Wałęsa de eerste vrij verkozen president. In 2004 trad Polen toe tot de Europese Unie en voldeed dus aan de eisen die worden gesteld aan de democratische en rechtsstatelijke kwaliteit van nieuwe lidstaten, de zogenaamde Kopenhagencriteria.

In een hoog tempo heeft de Poolse regeringspartij PiS (Prawo i Sprawiedliwość – 'Recht en Gerechtigheid'), die lid is van de Europees Parlementaire fractie van de Europese Conservatieven en Hervormers, verschillende maatregelen genomen die de rechtsstaat met zijn scheiding der machten ondermijnen. PiS, met als voorzitter Jarosław Kaczyński, heeft sinds de verkiezingen van oktober 2015 de absolute meerderheid in het Poolse Lagerhuis, de Sejm, met 235 van de 460 zetels. Behalve in Hongarije is nergens anders de aanval op rechten, vrijheden en de rechtsstaat zo systematisch en alomvattend als in Polen.

Uitholling van de rechtsstaat

Een van de speerpunten van het beleid van de PiS-regering is de hervorming van het gerechtelijk apparaat. Opeenvolgende hervormingen vergroten evenwel de macht van de politiek op het gerecht, brengen haar onafhankelijkheid in groot gevaar en hollen dus de rechtsstaat uit.

De regering voerde bijna meteen vanaf haar aantreden een machtsstrijd met het Grondwettelijk Tribunaal om de onafhankelijkheid ervan te beperken. Het Grondwettelijk Tribunaal is de hoogste rechtsinstantie in Polen en het moet waken over de scheiding der machten en de grondwettelijkheid van nieuwe wetten. In december 2015 tekende president Duda van Polen een wet die de macht en onafhankelijkheid van het Grondwettelijk Tribunaal beperkte. PiS schrapte ook drie benoemingen van het vorige parlement voor rechters in het hof en schoof haar eigen kandidaten naar voren. Op woensdag 9 maart 2016 wees het Grondwettelijk Tribunaal zelf de nieuwe wet af, omdat die ongrondwettelijk zou zijn. Het Grondwettelijk Tribunaal was bovendien van mening dat de wet een betrouwbare en soepele werking van het Tribunaal verhindert en dat ze een inbreuk vormt op de regels voor de benoeming van rechters. De Poolse regering antwoordde nog voor het arrest van het Tribunaal er was dat het hof niet gerechtigd zou zijn over zijn eigen hervorming te oordelen. De regering van toenmalig premier Beata Szydło ontnam het Tribunaal dus zijn mogelijkheid tot handelen. Ze weigerde bovendien het besluit van het Grondwettelijk Tribunaal te publiceren, waardoor het niet rechtsgeldig kon worden. Die laatste uitspraak van het Grondwettelijk Tribunaal kwam op een lijst van 22 andere arresten die de regering weigert te erkennen. De Poolse regering heeft eveneens op ongrondwettelijke wijze in december 2016 Julia Przyłębska eerst als interim, later als nieuwe voorzitter van het Grondwettelijk Tribunaal aangesteld. Als een van haar eerste daden heeft ze de ongrondwettelijk door de PiS-regering geselecteerde rechters definitief aangesteld, zodat de regering nu een PiS-meerderheid in het Grondwettelijk Tribunaal heeft. Die episode rond het Grondwettelijk Tribunaal kwam de Poolse regering op zware kritiek van

de Commissie van Venetië, het Europees Parlement en de Europese Commissie te staan. Zo drong het Europees Parlement erop aan om een einde te maken aan de "effectieve verlamming van het Grondwettelijk Hof, wat een gevaar betekent voor de democratie, de mensenrechten en de rechtsstaat". In een gezamenlijke open brief van 25 april 2016 in de Poolse media beschuldigen onder meer drie ex-presidenten van Polen de regering ervan de "constitutionele orde te vernietigen" en het werk van het Grondwettelijk Tribunaal "te verlammen".

Op 8 december 2017 werden in het Poolse Lagerhuis, de Sejm, twee wetsvoorstellen goedgekeurd die de greep van de politiek op de rechtspraak verstevigen. De eerste was die rond de Raad voor de Rechtspraak (KRS), het orgaan dat rechters benoemt, controleert en de onafhankelijkheid moet waarborgen. In die wet komt het nu aan de Sejm toe om vijftien magistraten (van de in totaal 25 leden) te benoemen. Tot nu toe werden zij benoemd door rechters zelf. Naast die vijftien magistraten worden zes parlementairen benoemd en vier leden 'ex officio' door de president. Voor de benoeming van die vijftien magistraten is een drie vijfde meerderheid in het parlement nodig. Als de volksvertegenwoordigers er in een eerste stemronde niet uitkomen, zou een gewone meerderheid volstaan. Die wet is een aanpassing van de wet die in juli 2017 in het Sejm werd goedgekeurd. Die wet stipuleerde dat al meteen vanaf de eerste ronde een gewone meerderheid van de parlementsleden zou volstaan en dat de KRS in twee 'kamers' zou worden opgedeeld. President Andrzej Duda vetode op 24 juli 2017 het eerste wetsvoorstel.

In de nieuwe wet rond het Hooggerechtshof zoals aangenomen door de Sejm op 8 december 2017 wordt in het Hof een nieuwe 'Buitengewone Kamer' opgericht die onder meer politiek gevoelige zaken moet behandelen zoals het bekrachtigen van verkiezingen en referenda. Het komt toe aan de president om het aantal leden en de samenstelling van die Kamer te bepalen. Nieuwe rechters die in dat orgaan zullen zetelen, zullen benoemd worden door de nu gepolitiseerde KRS. Door een nieuwe leeftijdsgrens van 65 jaar in te voeren, in plaats van 70 jaar, voor de zittende rechters zou zo'n 40 procent van de rechters van het Hooggerechtshof plotseling met pensioen moeten, tenzij ze door de president worden vrijgesteld van die regel. In een eerdere versie van het wetsontwerp van de minister van Justitie moesten nog alle 93 rechters van het Hooggerechtshof vervroegd met pensioen en worden vervangen door zijn eigen kandidaten. Ook dat voorstel werd in eerste instantie in juli 2017 gevetood door president Duda en aangepast in bovenstaande zin. Niettemin blijven beide wetten een grote bedreiging voor de scheiding der machten. Beide wetten zoals aangenomen op 8 december door de Sejm zullen in de woorden van de Commissie van Venetië "de rechterlijke macht onder directe controle van de parlementaire meerderheid en de president van de republiek brengen".¹

Door een wet die werd goedgekeurd op 26 januari 2017 vallen het parket en de procureurs onder de directe controle van de minister van Justitie. De minister van Justitie oefent dus ook de functie van procureur-generaal uit en heeft het recht om tussenbeide te komen in elk gerechtelijk onderzoek. Op 25 juli 2017 ondertekende president Duda een wet waardoor de minister van Justitie de bevoegdheid krijgt om voorzitters van rechtbanken te ontslaan en te benoemen.

Het moge duidelijk zijn dat de bovenstaande beslissingen tegen de Europese standaarden ingaan en erop gericht zijn om de greep van de politieke meerderheid op de rechterlijke macht te vergroten. Volgens de Commissie van Venetië, een adviesorgaan van de Raad van Europa, vormen die hervormingen een "ernstige bedreiging" die "de onafhankelijkheid van alle delen van het Poolse rechtsapparaat in gevaar brengt".²

¹ [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)031-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)031-e).

² <http://www.humanrightseurope.org/2017/12/venice-commission-polands-recent-reforms-constitute-grave-threat-to-judiciary/>.

Beslissingen tegen een onafhankelijke openbare omroep en de persvrijheid

Sinds ze aan de macht kwam, heeft de PiS-regering ook haar greep op de openbare omroep versterkt en de persvrijheid aangevallen. Zo werd in december 2015 een omstreden, nieuwe 'tijdelijke' mediawet aangenomen, die de regering in de gelegenheid stelde directie en hoofdredactie van de publieke omroep zelf aan te stellen. Volgens sommigen binnen de regeringspartij PiS sympathiseerden journalisten van de publieke media immers vaak openlijk met 'anti-Poolse meningen' in plaats van het Poolse staatsbelang onder de aandacht te brengen. De Duitse eurocommissaris voor Media, Günther Oettinger, uitte begin 2016 in de Frankfurter Allgemeine dan ook zijn bezorgdheid en kondigde aan dat hij de Europese Commissie zou vragen Polen 'onder toezicht te stellen'.³ De mediawet liep af op 30 juni 2016 en werd vervangen door een nieuwe 'tijdelijke' mediawet die een nieuw regulerend orgaan, de Nationale Mediaraad, oprichtte, dat toezicht moet houden en leden van de raden van bestuur in de publieke omroep benoemt en ontslaat. De raad bestaat uit vijf leden, van wie er drie benoemd worden door de parlementaire meerderheid en twee door de president.

Op 11 december 2016 verscheen in de media dat de Poolse toezichthouder voor radio en televisie (KRRiT) een boete heeft gegeven aan een commerciële tv-zender, TVN24, voor vermeende partijdige verslaggeving over de demonstraties aan het parlement in december 2016. De boete bedraagt 1,48 miljoen zloty, zo'n 400.000 euro. De KRRiT beschuldigt TVN24 van eenzijdige berichtgeving die "illegale activiteiten" propageert en "gedrag dat de veiligheid ondermijnt".

Nog meer veranderingen lijken op til te zijn, wat de Poolse media betreft. PiS-voorzitter Jaroslaw Kaczynski kondigde een 'deconcentratie' aan. De details van dat plan zijn nog onduidelijk, maar dat ze de mediavrijheid ten goede zullen komen, is hoogst twijfelachtig.

Besluit: de Poolse democratische rechtsstaat onder druk

Talrijke andere maatregelen, uitspraken en gebeurtenissen maken dat de EU en haar lidstaten erg bezorgd moeten zijn over de situatie in Polen. Ook veel Polen maken zich zorgen over de machtsgreep van PiS op het gerechtelijk apparaat en de openbare omroep, en over het feit dat de Europese liberale waarden onder druk staan.

Op 11 november 2017, de Poolse Onafhankelijkheidsdag, marcheerden 60.000 mensen door de straten van Warschau. Een significante groep mensen marcheerde mee onder de slogans van 'Wit Europa', 'Europa zal blank zijn' of 'Puur Bloed'.⁴ De optocht was georganiseerd door het Radicaal Nationalistisch Front (ONR), dat gedoogsteun geeft aan de regering. De begroting voor 2017 werd goedgekeurd in besloten vergadering, in afwezigheid van de oppositie. En in december 2016 keurde de Sejm nog een wet goed die openbare bijeenkomsten verbiedt als ze op hetzelfde moment plaatsvinden als door de staat gesponsorde bijeenkomsten.

Niet alleen de Europese waarden en standaarden worden door de huidige PiS-regering met voeten getreden. De Poolse regeringspartij PiS ligt in conflict met de Europese Commissie over de kap van grote stukken van het door de UNESCO beschermde Bialowieza-oerbos. Het Europees Hof legde op 4 december 2017 Polen een boete van 100.000 euro op voor elke dag dat er verder wordt gekapt. De Poolse regering legt die rechterlijke beslissing naast zich neer, want tot op de dag van vandaag wordt het oerbos verder gekapt. Ze legt ook zonder problemen

³ <https://uk.reuters.com/article/uk-poland-eu-media-germany/german-commissioner-to-push-for-eu-action-over-polands-media-law-idUKKBN0UH0CJ20160103>.

⁴ https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2017/11/13/why-neo-fascists-are-making-a-shocking-surge-in-poland/?utm_term=.156945edb8ff.

Europese wetgeving naast zich neer door te weigeren moslimvluchtelingen op te vangen. Op 4 december 2017 heeft de Europese Commissie daarom een ingebrekestellingsprocedure opgestart.

Gezien de machtsgreep op het gerechtelijk apparaat is de Europese Commissie als 'hoedster van de verdragen' dan ook voor de eerste keer op 13 januari 2016 moeten overgaan tot activering van het Rule of Law Framework. Aan de hand daarvan kunnen trapsgewijs stappen worden ondernomen tegen lidstaten waarin fundamentele grondrechten ter discussie komen te staan. Al op 27 juli 2016 stelde de Europese Commissie vast dat er sprake is van een 'systemische bedreiging van de rechtsstaat' in Polen. De opeenvolgende vier reeksen van aanbevelingen van de Europese Commissie binnen het Rule of Law Framework worden tot nog toe niet alleen genegeerd door de Poolse regering, maar ook openlijk en botweg verworpen.

Het Europees Parlement stemde op 15 november 2016 in Straatsburg met 438 tegen 152 stemmen vóór een onderzoek naar de rechtsstaat in Polen. Het Europees Parlement vindt dat er een 'duidelijk risico' is dat Polen de Europese waarden in het EU-verdrag schendt. Op basis van het onderzoek zal het parlement dan stemmen over een voorstel dat de lidstaten oproept om de procedure van artikel 7.1 VEU op gang te trekken. Verder gaf het Europees Parlement nogmaals uiting aan zijn bezorgdheid over de veranderingen op het gebied van de openbare media, het strafrecht, de politiewet, de ambtenarenwet, de wet terrorismebestrijding, de ngo-wet, de asielwet, de vrijheid van vergadering en de rechten van vrouwen.

Ook Washington, een trouwe bondgenoot van Polen, heeft al herhaaldelijk zijn bezorgdheid uitgesproken over de situatie. In 2016 riep president Barack Obama, die in Polen was voor een NAVO-top, de Poolse regering nog op om meer te doen om uit de impasse met de Europese Commissie te raken. Op 12 december 2017 sprak de Amerikaanse regering in een officieel persbericht haar bezorgdheid uit over de boete voor de commerciële zender voor TVN24 vanwege vermeende "partijdige berichtgeving".⁵

De inachtneming van de waarden en principes waarop de Europese Unie gegrondvest is, vormt een essentiële voorwaarde om van de Unie deel uit te kunnen maken en dat moet zo blijven. Als die geschonden worden, moet daar koste wat het kost een halt aan worden toegeroepen, weliswaar met inachtneming van de nationale soevereiniteit, maar ook zonder voorbij te gaan aan de bewuste keuze die de lidstaten hebben gemaakt door toe te treden tot de Europese Unie.

Ondanks bijna twee jaar van intensieve gesprekken, overleg en aanbevelingen in het kader van het Rule of Law Framework tussen de Europese Commissie en de Poolse regering over de 'systemische bedreiging' van de rechtsstaat, volhardt de Poolse regering in de boosheid. De Europese Commissie besloot op 20 december 2017 dan ook de strafprocedure onder artikel 7 van het Europees Verdrag te lanceren tegen Polen. Dat artikel kan ertoe leiden dat Polen zijn stemrecht in de EU tijdelijk wordt ontnomen. Het is nu aan de lidstaten binnen de strafprocedure van artikel 7 om gepaste maatregelen te nemen om 'zinkende rechtsstaten' in de Europese Unie te voorkomen en zo nodig te herstellen.

Tine SOENS
Katia SEGERS
Güler TURAN

⁵ <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/12/276567.htm>.

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

– gelet op:

- 1° artikel 2, 3, 4, 6 en 7 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), artikel 49, 56, 114, 167 en 258 van het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU), het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie en het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM), die betrekking hebben op de eerbiediging, bescherming en bevordering van de grondrechten;
- 2° de opinies van de Commissie van Venetië van 11 maart 2016 en van 14-15 oktober 2016 over de voorgestelde hervormingen van het Poolse Grondwettelijke Hof;
- 3° de opinies van de Commissie van Venetië van 8-9 december over de hervorming van de Raad voor de Rechtspraak, over de hervorming van het Hooggerechtshof en over de hervorming van de gewone rechtbanken;
- 4° de Europese mededeling vanwege de Europese Commissie van 11 maart 2014 met als titel 'Een nieuw EU-kader voor het versterken van de rechtsstaat';
- 5° de opinie van de Europese Commissie betreffende de rechtsstaat in Polen van 1 juni 2016;
- 6° de aanbeveling van de Europese Commissie betreffende de rechtsstaat in Polen van 27 juli 2016;
- 7° de aanbeveling van de Europese Commissie betreffende de rechtsstaat in Polen van 21 december 2016;
- 8° de aanbeveling van de Europese Commissie betreffende de rechtsstaat in Polen van 26 juli 2017;
- 9° de aanbeveling van de Europese Commissie betreffende de rechtsstaat in Polen van 20 december 2017;
- 10° de resolutie van het Europees Parlement van 15 november 2017 over rechtsstaat en democratie in Polen: stand van zaken;
- 11° de landenspecifieke aanbevelingen 2017 vanwege de Europese Commissie, gericht aan Polen, in het bijzonder aanbeveling 14, waarin het belang van de rechtsstaat wordt benadrukt, zoals aangenomen door de Raad Economische en Financiële Zaken;
- 12° de rapporten van internationale ngo's over de rechtsstaat en de grondrechten in Polen, zoals het verslag van Amnesty International van 19 oktober 2017 met als titel 'Poland: On the streets to defend human rights' en het verslag van Human Rights Watch van 24 oktober 2017 met als titel 'Eroding Checks and Balances – Rule of Law and Human Rights Under Attack in Poland';
- 13° de preliminaire bevindingen van 27 oktober 2017 van het officiële bezoek aan Polen van de speciaal rapporteur van de VN over de onafhankelijkheid van rechters en advocaten, waarin bezorgdheid wordt geuit over de situatie op het gebied van de onafhankelijke rechtspraak in Polen;
- 14° de opinie van 30 januari 2017 van het European Network of the Councils of the Judiciary (ENCJ), op vraag van de Poolse Nationale Raad voor Rechtspraak, die concludeert dat twee wetsontwerpen over de hervorming van die Poolse Nationale Raad voor Rechtspraak niet aan de Europese standaarden voldoen;
- 15° het 'statement' door de raad van bestuur van het European Network of the Councils of the Judiciary over Polen van 17 juli 2017;
- 16° de opinie van 13 oktober 2017 van het European Network of the Councils of the Judiciary ENCJ, waarin staat dat de presidentiële ontwerpwet over de hervorming van de Poolse Nationale Raad voor Rechtspraak niet aan de Europese standaarden voldoet, in het bijzonder de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht;

- 17° de beslissing van de Europese Commissie van 20 december 2017 om een met redenen omkleed voorstel naar de Raad te sturen, waarin de Raad wordt verzocht om overeenkomstig artikel 7, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie op te treden;
- overwegende dat:
- 1° de Europese Unie werkt op basis van het wederzijdse vertrouwen dat lidstaten zich conformeren aan de principes van rechtsstaat, democratie en fundamentele rechten, zoals die zijn vastgelegd in het Charter van Fundamentele Vrijheden en de Europese Conventie van Mensenrechten;
 - 2° de rechtsstaat een van de gemeenschappelijke waarden is op basis waarvan de Unie werd gesticht en dat de Europese Commissie, samen met de Raad en het Europees Parlement, als hoeder van de verdragen ervoor verantwoordelijk is dat het respect voor de rechtsstaat wordt gegarandeerd;
 - 3° de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht die is vastgelegd in artikel 47 van het Charter van Fundamentele Vrijheden en artikel 6 van de Europese Conventie voor Mensenrechten een essentiële vereiste is voor de scheiding der machten;
 - 4° een levendig maatschappelijk middenveld en pluralistische media een vitale rol spelen bij de bevordering van een open en pluralistische samenleving;
 - 5° België een stichtend land van het Europese project is, en dat het als zodanig aan zichzelf verplicht is de waarden en rechten te verdedigen die inherent zijn aan dat gezamenlijke project;
 - 6° de weigering van de Poolse regering om gevolg te geven aan de beschikking van het Hof van Justitie van de EU inzake de houtkap in het oerbos van Bialowieza, een duidelijk teken is dat Polen zich niet aan de EU-verdragen houdt;
 - 7° er in Polen herhaaldelijk massale protesten worden georganiseerd tegen het regeringsbeleid en de wetgeving, waaronder het 'Zwarte protest' van oktober 2016, waarmee een wijziging van de huidige abortuswetgeving werd voorkomen, de 'Vrijheidsmars' van 6 mei 2017, en de massale protesten in juli 2017 naar aanleiding van de goedkeuring van de wetten tot hervorming van de rechterlijke macht;
- vraagt de Vlaamse Regering:
- 1° het standpunt in te nemen dat er momenteel in Polen een duidelijk gevaar bestaat van een ernstige schending van de waarden waarop de Unie berust, vermeld in artikel 2 van het verdrag betreffende de Europese Unie, in het bijzonder de eerbied voor de rechtsstaat;
 - 2° er bij de Federale Regering op aan te dringen dat België zich in de Raad schaart achter de Europese Commissie en haar met redenen omklede voorstel van 20 december 2017 betreffende de rechtsstaat in Polen, waarin de Raad wordt verzocht om overeenkomstig artikel 7, lid 1, van het verdrag betreffende de Europese Unie op te treden.

Tine SOENS
Katia SEGERS
Güler TURAN